

1876 - 1976

Sto let od narození Tomáše Bati

V moderní historii našeho lidu je málo mužů, kteří svými idejemi a svým dílem natolik získali mezinárodní jméno jako Tomáš G. Masaryk a Tomáš Baťa. Radikálně různí povahou i dílem, oba tito mužové, narození v XIX. stol., vyorali v paměti Čechů a Slováků doma i za hranicemi brázdu, již nezakryl čas ani změněné poměry, v nichž se uchvatitelé naší státní samostatnosti a lidské svobody marně snaží potlačit památku obou slavných Tomášů. Americké Listy připravily k stoletému výročí Tomáše Bati zvláštní přílohu jako pokus předložit svým čtenářům příklady z jeho myšlenkového díla a jeho zhodnocení těmi, kdo ho osobně znali. Jeho hospodářské dílo, jehož se doma zmocnili komunisté, se ve svobodném světě úsilím a prací jeho syna rozrostlo tak, jak o tom snil. Toto dílo, žijící jako "Western Bata Shoe Organization", řízené T. J. Baťou, slučuje nyní 98 samostatných Baťových společností v 89 státech. Jeho 90.000 zaměstnanců hovořících 144-ti jazyky a patřící ke všem rasám, vyrábí a prodává ročně přes 250 milionů párů bot. A protože Baťovy podniky vyvlastněné komunisty, vyrábějí obuv také, lze odhadnout, že z Baťova životního díla vyrostl průmysl, který lidstvu světa opatřuje ročně přes půl bilionu párů obuvi.

Jak zhodnotit osobnost zakladatele tohoto obrovského průmyslového a sociálního díla ve světle naší národní historie? Jaké postavení v ní zaujímá Tomáš Baťa? Některé z uveřejněných článků přílohy naznačují odpověď.

Lid, kraj a poměry, z nichž vyšel TOMÁŠ BAŤA

Tomáš Baťa se narodil ve Zlíně 3. dubna 1876 v době, kdy tato malá a neznámá obec měla asi 3.800 obyvatel. Nejbližší železniční stanice byla vzdálena asi 7 milů a dosažitelná jen pěšky anebo koňským povozem. Jedinými veřejnými budovami byl kostel a obecná škola. Městečko ovšem nemělo nemocnici a ženy očekávající rodinu byly odkázány na porodní babičku, jejíž zkušenost a dobrá vůle nahrazovaly lékařskou vědu po staletí. Anna Baťová očekávala tuto ženskou pomoc po šesté. Protože některé z dětí byly již odrostlé a rodiče tehdy nebyli ochotni seznámovat děti s životními fakty, byly poslány k sousedům s odůvodněním, že maminka je nemocná. Jiným důvodem tu ovšem bylo, že dům měl kromě kuchyně a dílny jen jednu ložnici. Když se děti vrátily domů, bylo jim řečeno, že mají nového bratra, kterého přinesl čáp. Podivné jim to nebylo, protože v tehdejší Zlíně hnízili čápi pravidelně.

BAŤOVÉ PŘES TRISTÁ LET OBUVNÍKY

Kdyby nebyl po padesáti letech vznikl konflikt mezi Tomášem Baťou a Celostátní organizací majitelů drobných obuvnických živností, genealogický původ Baťovy rodiny by byl asi zůstal neznámý. Tato organizace totiž obvinila Tomáše Baťu, že se nikdy řádně nevyučil obuvnickému řemeslu a žádala, aby mu stát zakázal provozovat správčárny obuvi. Stalo se tak poté, co drobní obuvníci odmítali opravovat Baťovy boty po roce 1922, kdy Tomáš Baťa ceny svých bot snížil na polovinu. Toto snížení cen bylo tehdy nejen v

Československu, ale v celé Evropě revolučním krokem v boji proti inflaci a hospodářské krizi a stalo se základem dlouhého řetězu dalších kroků, jež vedly k světovému rozmachu Baťova podnikání. Tomáš Baťa, zraněn tímto obviněním na nejcitlivějším místě profesionální pýchy, zahájil pátrání po rodinných dokumentech, ve farních matrikách i cechovních záznamech. Výsledkem bylo nejen objevení Baťova výučního a tovaryšského listu v otcově živnosti, ale i matriční informace o předcích Baťova rodu. Tyto informace byly pak uveřejněny jako inzeráty v čs. tisku.

Průzkum spisovatele Josefa Pílnáčka o rodinném a kmenovém původu Baťova rodu ukázal, že Baťové byli přes 300 let obuvníky. Podle dokladů z matrik a archivů, farních, cechovních záznamů, zemského archivu v Brně, archivu Národního musea v Praze a jiných pramenů zjistil bezpečně, že devět pokolení Baťových předků bylo obuvníky po celou dobu od svého přistěhování do Zlína.

První Baťa-obuvník, jménem Lukáš, přistěhoval se jako dospělý muž do Zlína se Želechovic (vesnice 5 km na východ od Zlína) a koupil roku 1672 zpustlou usedlost Pivodovských na "Trávníku" — o čemž se našel v zemském archivu v Brně následující zápis:

"Lukáš Batia hat die alte Ödung Pivodovskys 1667" angenommen. ein Schuster." Lukáš Batiů (jak se Baťové psali až do osmnáctého století) byl synem Václava Batiů ze Želechovic, prvního dokazatelného prapředka Baťů, který zde

vlastnil malou rolnickou usedlost a pole, jež pak Baťové prodali rodně Motýlů, která hospodařila na tomto majetku ještě ve třicátých letech — ba dokonce i jména polí se nezměnila.

Poněvadž první zlínský Baťa-švec, narozený r. 1610 musil pracovat při řemesle již od svého mládí, jsa řádně vyučen, neboť podle tehdejších cechovních pravidel by ho nebyla vrchnost jako obuvnic-

Antonín Cekota

kého mistra potvrdila, provozují Baťové obuvnictví ve Zlíně již přes 300 roků.

Tomáš Baťa představoval tedy devátou generaci rodiny, v níž mužové byli obuvníky a v níž i jejich manželky pocházely z rodin obuvníků. Byla to náhoda, že po jeho revolučním snížení cen obuvi o padesát procent všechny jeho ceny končily číslicí 9? Ať již to byla náhoda nebo prozíravý obchodní záměr, devítka mu zářila od té chvíle jako vůdčí šťastná hvězda.

KRAJ A LID

Zlín leží v jihovýchodní části Moravy, na úpatí Beskydských hor. Morava v devatenáctém století byla převážně zemědělská, průmyslu tam bylo málo. Brno, hlavní město, mělo textil, Moravská Ostrava doly a železářny, jinak byly na Moravě pivovary, lihovary, cukrovary a pily — do značné míry kontrolované feudální šlechtou, vesměs nečeského původu, která také vlastnila největší část zeměděl-

ské půdy a lesů. Získala je za nepatrné obnosy po Bělohorské porážce Čechů a Moravanů v roce 1621, kdy byla česká šlechta vyhnaná za hranice. V zemi se ovšem začala šířit drobná řemesla a živnosti, některé z nich se dokonce rozvinuly v menší továrny, ale jen nepatrně z nich bylo v českých rukou.

Moravané představovali jednu ze tří větví slovanského kmene, k němuž patřili na severu Čechové a na jihu Slováci. Historicky tvořili Moravané s Čechy jednotný lid. Jejich porážka na Bílé Hoře byla následována Třicetiletou válkou, během které zahynuly přes dvě třetiny všeho obyvatelstva. Zlín byl v těchto válkách vypálen a zpuštěn tak, že se z úpadku zvedl teprve ve XX. století, po druhé světové válce.

Ti z Čechů a Moravanů, kteří byli protestanty, (a jichž bylo na Valašsku v okolí Zlína většina) ztratili všechno jednak vyvlastněním, jednak útekem do ciziny. Jejich

majetky byly Habsburgy rozdány nebo prodány za habku námezdním žoldnérům sloužícím monarchii. Takto byla vystřídána česká šlechta a vzdělaná elita země Němci, Rakušany, Španěly a Italy, kteří pak udržovali habsburskou nadvládu v zemi ve vlastním zájmu. Ta část české šlechty, která byla před a po Bílé Hoře katolická, stranila ze stejného zájmu Habsburgům.

Lid, připravený po Bílé Hoře o svou politickou a intelektuální elitu, upadl do stavu obyvatel afrických a asijských kolonií v XVIII. století. Nová šlechta na něj navládla robotu, jež trvala až do roku 1781.

Vzdor tomuto politickému, hospodářskému a kulturnímu neštěstí udrželi si Čechové a Moravané své národní povědomí, určitou vzdělanost a svéráznou kulturu, svou zvláštní lidovou tradici, jež žila v písních, lidovém umění a pracovní zručnosti.

(Pokrač. na str. 4.)

RODNÝ DOMEK TOMÁŠE BATI

Zlín Tomáše Baťa

Ing. Hugo Vavrečka

BAŤA: PIONÝR ROZUMNÉ PRŮMYSLOVÉ CIVILIZACE

Základní a trvalé hodnoty životního díla Tomáše Baťa — usíme hledat především v oblasti sociální. Jakkoli to byl příčinný obchodník, vynalézavý technik, duchaplný organisátor a konečně úspěšný průmyslník, byly tyto vše jenom stupně vývoje, řeklo by se skoro, že to byla pomocná povolání, která Tomáš Baťa — vidíme to jasně teprve při pohledu nazpět — konal pro vyšší a vzdálenější cíl. Jeho vlastní povolání, k němuž lnul stále víc a více, nalézaje v něm životní poslání, byla úloha sociálního tvůrce, tvůrce nového v společenském a hospodářském životě člověka. Toho nikdy nepochopily kramářské duše, které se domnívaly, že dovedou napodobiti a ve vnějškových jednotlivostech i překonati Tomáše Baťu, aniž postřehly mravní podklad jeho systému. Nikdy toho nepoznali spekulanti, kteří se marně snažili uhodnouti ten skrytý tah, veliké tajemství Baťova úspěchu. Také hospodářští teoretikové zůstali jen na povrchu věci a vztahů, když v Baťově díle spatřovali jen šťastné přizpůsobení amerikanismu zvláštnímu případu v Evropě. Jen málokterý z nich pronikl hlouběji a vycítil sociálně mravní stránku koncepcí Tomáše Baťa: mluvíme tu o intuitivním pochopení proto, že Baťovo dílo právě tak není ještě uzavřeno a čistě analytická kritika jeho je ještě právě tak nemožná, jako třeba kritika nového pedagogického systému, který nelze objektivně posuzovat pokud jeho výsledky nebylo možno pozorovat v průběhu života generací jím vychovaných.

A tak není zvláštnost a cena sociálního působení Baťova ani tak otázkou statistického srovnávání (ač i ono mluví pro něho), nýbrž především věcí pozorování a mravního vážení člověka, který žije a dospívá v oboru vlivu Baťova systému, zejména člověka mladého.

Objektivní kritice se dosud nejvíce přiblížil Devínat ve studii, kterou napsal na výzvu Mezinárodního úřadu práce v Ženevě. Ovšem, různé údaje a soudy tohoto badatele musí se již dnes podstatně opravit (kniha byla napsána r. 1928), ale to principiální z Baťova systému formuloval Devínat správně, když v závěru poukázal na to, že Baťa chce dosáhnout duchovního včlenění svých spolupracovníků ve smyslu "služby veřejnosti", o kterou usiluje nejen mravním působením, ale především umožněním přímého zájmu na úspěchu. Zde spočívá skutečně jádro Baťova systému. Je pravda, že i mnozí jiní podnikatelé uplatnili moment podílu na zisku té či oné formy ve svém podnikání; rozdíl však spočívá v tom, že u Baťi není cíl jen ve zvýšení výkonu, nýbrž především v praktické hospodářské výchově, o kterou usiluje právě tak v zájmu podniku, jako v obecném zájmu sociálním. Baťa vytýká zejména velkoprávnímu, že se ani dost málo nestará o výchovu a

Vzdělání dělníka, ba dokonce,

Tomáš Baťa

vzdělání dělníka, ba dokonce, že namnoze v udržování duševního i hmotného životního standardu dělnictva na nízké úrovni spatřuje pro sebe výhodu.

Účast na zisku, tak jak ji zavedl Baťa, vyžaduje především zájem a porozumění pro postup výroby a zvyšuje výkon; potom však postupně vzbuzuje v dělníkovi smysl pro poměry na trhu, pro ceny a pro podmínky odbytu. Dělníkovi se ukazuje, že jeho existence závisí na míře a správnosti jeho "služby veřejnosti". Učí se nové pracovní morálce, nabývá sebedůvěry, dovede ocenit stejně vlastní jako cizí práci, neštítí se žádné práce a nevyhýbá se záměně prací, učí se šetřit, nežádá o podpory nemůže-

li někdy najít práci, zkrátka: stává se cennějším občanem státu, lepším člověkem v sociálním smyslu. Tyto myšlenky vedly Baťu, když uvažoval o nejrozumnějším vřazení dělníka do pracovního plánu moderní továrny.

Podnik průmyslový nemůže být učebním ústavem a tak lze sociální výchovu poskytovat vlastně jen výrobním procesem samým. Na druhé straně vidí Baťa, že dospěje cíle rychleji, nebude-li vybírat mladé dělníky z maloživnostenských dělníků a sbírat je s ulice, jak to činí poněkud dnešní velkoprávní, nýbrž dá-li jim projiti odborným školením. Tak vznikají jeho internáty pro mladé muže přes čtrnáct let, kteří v továrně za mzdu pracují, ale zároveň jsou po tři léta vyučováni ve všech teoretických oborech, které souvisejí s výrobou a prodejem. Za léta bude tak vychováno množství odborných dělníků, mistrů a správců továren, právě tak jako prodáváčů ve filiálkách, kteří prošli v teorii i praxi školením, jež ovšem nezůstane bez vlivu na jejich sociální i hospodářské postavení ve smyslu zásad "služby veřejnosti".

Baťa doufal, že praktický úspěch této výchovy bude ve výrobě a v odbytu brzy tak pronikavý, že stát, veřejnost, politické strany, dělnictvo a průmysl se z příkladu zlínské továrny poučí a že tak svým dílem přispěje k zlepšení obecných hospodářských a sociálních poměrů. Pokud jde o úspěch pro podnik sám, splnily se Baťovy naděje skvěle již za krátký čas; ale ani v široké veřejnosti nezůstalo toto snažení bez ohlasu a přes intenzivní propagandy odpárců jsou Baťovy závody dnes obecně uznávány za vzorné v ohledu technickém, hospodářském a sociálním.

K poučení veřejnosti ovšem nestačí jediná Baťova továrna a proces hromadné výchovy pro moder-

ni výrobu a pro moderní odbyt nemůže být proveden za několik let; zvláště konservativní je v tomto směru podnikatelstvo, ale ani průmyslové dělnictvo dosud nepochopilo, že zlepšení jeho sociálního postavení je možné v prvé řadě vnitřními reformami ve výrobní organizaci a nikoli vnějšími normami a zásahy zákonodárcy.

Přihlédneme blíže k myšlenkovým pochodům, které přivedly Baťu k jeho sociálně-hospodářské pedagogice. K společenské solidaritě lze člověka vychovat rozličnými prostředky, třeba náboženstvím, naočko-

Mluvíte jen potud, pokud můžete být lidem užiteční.

Tomáš Baťa

váním demokratických myšlenek, ideálů socialistických stran, nebo konečně prostředky mocenskými — jak se o to pokouší komunistická a fašistická metoda. Baťa se nezdržoval s kritikou těchto metod, nýbrž vytvářel svou vlastní, kterou bychom mohli nazvat pozitivistickou, nebo psychologicko-realistickou. Je si vědom toho, že se nedá vědecky dokázat, který sociální a hospodářský ideál je nejsprávnější a která cesta je nejúspěšnější, neboť finalita lidské společnosti bude vždy jen vírou a vývoj lidí neurčitelnou směsí jevů, ne přesným určením. Ale na rozdíl od jiných metod nechce Baťa působiti na psychologii pracujícího člověka mystickými odkazy na nebeskou říši ani ji nechce přeměňovati příslibováním sice pozemské, ale vzdálené beztržní společnosti, ani národní ctižádosti ani donucovacími normami, nýbrž chce ji vytvářeti funkcionálním spojením individuálních výhod s blahobytem společnosti, což je pro každého hned pochopitelné a co každý ihned sám pocítí stejně v podniku, jako v obci nebo ve státě a tak i na celém světě.

Sociální finalita zůstává pro Baťu otázkou dnes neřešitelnou; ale do tohoto neznáma vede podle jeho názoru jen jediná správná cesta a tu určuje poznání lidské přirozenosti. "Je marné chtít navykout ryby na louku, natno je krmiti ve vodě, chceme-li pěstovati ryby."

Baťa neodporuje žádnému altruistickému náboženství, nepolemizuje se žádným světovým názorem, není proti žádnému politickému přesvědčení, neboť ví, že toto vše spočívá nikoli na poznání a zkušenosti, nýbrž jen na individuálním přání, na víře, jež jednou je věcí individuálních vloh, jindy hrou náhody ve výchově atd. Proto se mu zdá pochybeným chtít jen z tohoto snění a z těchto tužeb odvozovat metodu pro praktické hospodářství a hospodářskou politiku; jako rozumný empirik vychází z primární hospodářské skutečnosti, z přirozeného pudu člověka po zisku. Tento pud chce pozvednout a vést tak, aby se pak stal schopným sloužit také vyšším sociálním účelům, a to zprvu ještě neuvědoměle v rámci soukromého hospodaření, potom, až bude zúšlechťen vyšším přehledem o hospodářských vztazích, i v širším rámci národa a lidské společnosti.

Kdyby byl vyrostl v odlišném prostředí, byl by se z Baťi možná stal sociální teoretik, který by snad byl místo tohoto krátkého dopisu ve svou pozůstalost zůstavil po sobě v několika knihách návrh konstrukce společenského systému. Narodil se však mužem hospo-

(Pokrač. na str. 4.)

Bata

Rozhovor Amerických Listů s Tomášem J. Bat'ou

Jaký je Váš vztah k Československu: máme skutečně na mysli dvě Československa. To jedno, které je Vaší rodnou zemí, a to dnešní, nesvobodný stát.

Narodil jsem se počátkem první světové války a jako chlapec jsem prožil rok 1918 a první léta samostatné republiky Československé.

Politická samostatnost přinesla nebývalý rozvoj a novou činnost ve všech odvětvích veřejného i soukromého života. Hospodářské a sociální úsilí rozvíjející se ve Zlíně v poválečných letech, zápas o začlenění československého hospodářství do evropského a světového, nová zodpovědnost a její usilovné plnění pokud jde o zlínskou práci, zůstala v mě mysli jako velká doba země, v níž jsem se narodil a ke které mám přirozeně blízké vztahy.

Dnes jste kanadským občanem, ale v pravém smyslu slova jste světoobčan. Vaše kořeny však tkví v Československu. Co Vám poskytla Vaše československá průprava?

Jsem kanadským občanem. Můj zájem není však omezen na Kanadu a naši kanadskou společnost. Naše společnost pracuje v 89 státech a jejich spolupracovníci patří k mnoha národnostem. Všechny je spojuje vědomí sounáležitosti a společný duch, který dal naší práci můj otec, Tomáš Bat'a. Této linii zůstávají naše společnosti věrný.

Dnešní celosvětová hospodářská situace je chaotická. Vy jste angažován prakticky na všech kontinentech, zejména v méně vyvinutých zemích. Jak by mohl průmyslový svět pomoci nejlépe těmto státům, aby mohly pomáhat samy sobě?

Máte pravdu, dnešní světová hospodářská i politická situace je chaotická. Jedna, možná hlavní z příčin je rozdíl mezi vyvinutými a rozvíjejícími se zeměmi. Jde o velmi složitý problém. Podle zkušeností, získaných naší prací v mnoha vyvíjejících se zemích je třeba, pokud jde o hospodářství, sledovat cestu, kterou prošly průmyslové vyvinuté země. Má-li stoupnout bohatství státu, je nutné zvýšit produktivitu lidské práce. Lidem je třeba opatřit prostředky, aby jejich práce vyráběla více statků. Proto se zdá, že nové, užitečné a produktivní investice a technické znalosti jsou základem zvýše-

ní blahobytu rozvojových zemí. Naše činnost v těchto zemích je vedena tímto směrem. Rozšiřujeme tam stávající a budujeme nové podniky, a tím přinášíme nejnovější výrobní a distribuční znalosti a metody, které zvyšují národní produkt té které země.

Jak to děláte, aby Vaše podniky měly dostatek vedoucích pracovníků z vlastních řad, ačkoli Vaše organizace existuje v 86-ti státech a její zaměstnanci hovoří 144-ti jazyky?

Naše organizace zaměstnává tak velký počet lidí, že v ní platí zákon velkých čísel. Máme tedy možnost výběru mladých schopných lidí v rozvinutých i rozvojových zemích.

Dáváme jim možnost učit se a růst systematickou výchovou. Naše organizace pracuje jako "clearing house" nápadů, myšlenek, zkušeností a také lidí. Působení této výměny jsou vystaveni přímo nebo nepřímo všichni naši spolupracovníci, zejména pak ti, o kterých se domníváme, že mají schopnosti vyvíjet se a přebírat stále větší a větší zodpovědnost. Také tato činnost je našim příspěvkem rozvojovým zemím.

Kolik milí uletíte a kolik dní ztrávíte ročně v letadle?

Přímý styk je nezbytný k úspěchu naší práce. Snažím se být v osobním styku s našimi společnostmi a z toho důvodu navštívit co největší počet našich společností. V roce 1975 jsem nalétal 114.660 mil a ztrávil na cestách 192 dny.

Proč vlastně pracujete, když opravdu žijete skromně?

Pracuji proto, že moje práce je užitečnou a potřebnou jak pro naše spolupracovníky a naše zákazníky tak i pro země, se kterými pracují naše společnosti. Jsem přesvědčen, že jenom svědomitá a tvořivá práce je základnou cestou k vyššímu a lepšímu životu. Povaha mé práce je taková, že se nesmím omezovat jen na naše obchodní věci, ale musím se zabývat problémy v širších souvislostech.

Proto pracuji ve světových organizacích jako předseda "Development Aid of Private Investment Groups," "Business of Industry Advisory Committee," "Organization for Economic Cooperation of Development" a v institucích jiných, jímž dávám k dispozici zkušenosti nabyté v práci.

Tomáš J. Bat'a a jeho rodina

Kanadský občan (od roku 1940), ženat (manželka Sonja, původem Švýcarka), syn Tomáš Jiří, dcery Christina, Monica a Rosemarie, krásná šestičlenná rodina, z níž pět členů je plně zaměstnáno (nejmladší dcera studuje). Ve skutečnosti je Tomáš Bat'a světoobčan, který tráví většinu roku na cestách a značnou část života v letadlech.

Jako hlava Bat'ovy Světové Organizace, která je ve skutečnosti federací 89 samostatných společností, Tomáš J. Bat'a je ojedinělým zjevem ve skupině průmyslových vůdců současného světa. Bat'ovy podniky představují v hospodářství světa útvar velmi podobný originální ideji Spojených národů, kde každý člen je samostatný a všichni se vzájemně podporují. Je zde ovšem zásadní rozdíl: členové Bat'ovy Organizace (samostatné společnosti) nedebatují a nehlasují, každá z nich vyrábí boty a žije z výsledků své práce, a podporují se vzájemně v míře svých možností. Jejich ústředí (Bata Limited, Toronto, Canada) jim pomáhá v tom, na co jednotlivé společnosti nestačí, hlavně ve výběru a výchově lidí schopných zastávat různé stupně vedoucích postavení v budoucnosti, v technickém výzkumu, ve vytváření světové módy obuvi, v sledování cen materiálů na světových trzích, v shromažďování a rozdělování informací o všem, co podporuje rozvoj výroby a prodeje obuvi, v poradách finančních a administrativních, a v systematickém plánování, zaměřeném k budoucnosti.

Tomáš J. Bat'a vytvořil Bata Limited v roce 1943 jako klíčový nástroj k obnově a rozmachu Bat'ových Společností po druhé světové válce. Tuto společnost vidí tak, aby sloužila jako určitý druh permanentní university, jež připravuje ustavičně v seriích různých kursů zaměstnance společnosti pro jejich příští úkoly, a současně poskytovala půdu pro světové konference aktivních manažerů společnosti, při nichž se vytvářejí podmínky pro praktický rozvoj obchodu, např. Světová konference pro vytváření módy a

BATĀ A GRAMATIKA

Profesoři češtiny namáhali se Bat'ovi vyložit, že má v inserátech užívat *svým* zákazníkům a ne *našim* zákazníkům. Pak toho nechali. Tam, kde mluvil instinkt obchodníka, byly všechny gramatické zákony hrachem, házeným na stěnu. "Svým — to zní sobecky," říkal Bat'a, "našim — to vyjadřuje službu." A zůstalo při "našim". Nesprávně gramaticky, ale jinak správně.

V době, kdy Cekota psal svou knihu o Bat'ovi, četli spolu u Bati jednotlivé kapitoly. V nějaké odborné části se objevilo slovo, o kterém vznikly pochybnosti. Češtináři byli proti, Cekota tentokrát i se šéfem obhajovali použitý výraz, a ne a ne se dohodnout. "Ale nechte ho," povídá nakonec Bat'a, "však oni mu to profesoři odpustí. Vždyť je také jenom švec."

typů obuvi, konaná obvykle v Itálii, Světová konference nákupců materiálu (obvykle v Paříži), Světová konference inženýrů, techniků a vedoucích výroby (obvykle v Anglii), Světová konference o otázkách personálních (v různých zemích) atd.

Muž, který vytvořil tento krajně originální útvar Světové Obchodní Organizace má vsutku plně ruce práce. Ve skutečnosti to je všelidská organizace, v níž nemá převahu žádný národní živel, a níž o zaměstnání a povýšení nerozhoduje rasa, barva či náboženský kult, ale osobní schopnost, prokázaná prací a výsledky práce. Jakkoli český živel se nyní již neplatňuje v této organizaci, (což je jedním z tragických vlivů zničení svobody v Československu), onen zvláštní druh přirozené spravedlnosti, která hodnotí člověka podle jeho skutků, v ní žije stále. Snad největším historickým významem práce a působení Tomáše J. Bati je, že prosadil a rozšířil tohoto ducha spravedlnosti vůči člověku ve světovém měřítku.

Jeho žena Sonja, (rozená Wettstein z Zürichu) se provdala mladá (během studií architektury) a svou osobností je stejně originálním pracovníkem jako její manžel. Její vliv na výstavbu nových Ba-

ta'ových továren a prodejen ve svobodném světě po ukončení války byl rozhodující a hluboký. Projevil se spojením moderního vkusu s funkční užitečností — vždy zaměřenou k vytváření zdravého prostředí pro pracujícího člověka. Snaha zlepšit styl Bat'ovy obuvi — a prosadit tento styl do světové módy ji vedla k navázání styků s nejlepšími modeláři světa (v Itálii a Paříži), což se nyní stalo permanentní složkou Bat'ova obchodu. Praktické výsledky její práce našly uznání také mimo Bat'ovu organizaci. Kanadská vláda jí nabídla vedení "Design Council of Canada" (což je instituce, mířící na zlepšení vkusu ve výstavbě veřejných budov a při vytváření typů průmyslových výrobků). Mimoto působí jako velmi aktivní člen ředitelské rady Světové organizace pro záchranu divoké zvěře ohrožené dnešními poměry.

Obě starší dcery pracují v Paříži, samostatně, mimo Bat'ovu organizaci. Syn, Tomáš George, nyní sedmadvacetiletý (graduát Toronto a Harvard University), řídí nyní Bat'ův obchod v Evropě, jako koordinátor tamních Společností.

Velmi zaměstnaná a velmi tvrdě pracující rodina.

DNEŠNÍ BAT'OVA ORGANIZACE

Tato organizace zaměstnává téměř 90.000 lidí všech ras, mluvících 144-ti jazyky. Vzájemným komunikačním jazykem je angličtina. V jednotlivých zemích a společnostech zaměstnanců mluví svým vlastním národním jazykem nebo nářečím, z nichž žádný se nepovažuje za nadřazený nebo podřazený. Bat'ova obuv se prodává jednak v 5.000 prodejnách vlastních jednotlivých společností — a jednak (z největší části) ve všech možných distribučních firmách vlastněných samostatnými obchody (velké obchodní domy, drobní samostatní obchodníci, tržnice, bazary, atd.) Dnešní Bat'ovy prodejny (na rozdíl od původních) nakupují také výrobky jiných továren na obuv, čímž poskytují zákazníkům všude velmi široký výběr typů, stylů, účelů, kvality a ceny.

V celku — na rozdíl od původní ideje soběstačnosti a centralizace — dnešní Bat'ova Organizace se opírá o celosvětový trh ve všem — záměrným výběrem všeho, co vytváří její dnešní úspěch: výběrem lidí, materiálů, strojů, módy, hotové obuvi a technického pokroku — všeho ve světovém měřítku.

Kdo dělá práci špatně, je lepší než ten, který leží pod vrbou a nedělá nic.

Přímé jednání patří mezi podmínky úspěchu. Avšak jenom dobrý člověk může jednat přímo, a pouze dobrou, všem užitečnou práci možno konat před celou veřejností.

Každá rána, kterou jsme utrhli, vyrazí z nás nějaký klín, který nám překážel. Jde ovšem o to, jsme-li dost rozumní, abychom se z ní poučili.

Z myšlenek Tomáše Bati

Lid, kraj a . . .

(Dokončení ze str. 1.)

Tyto zřejmě živelné a vrozené vlastnosti byly živnou půdou, jež přijala semena Francouzské revoluce a romantického hnutí Anglie a Německa po Napoleonských válkách. Jiskry nacionalismu, jež se po nich rozletly celou Evropou, vznítily i v Čechách a na Moravě plaménky obrody. Probuzení národní energie se projevilo napřed v hudbě a v jazykové obnově, poté v historii, vědě, v literatuře a konečně ve školství a tělocvičné výchově. Ve druhé polovině minulého století (v níž se narodil Tomáš Baťa) síla a moc Habsburgů začala upadat, zejména po válečné porážce německými Hohenzollery roku 1866.

V té době viktoriánská Anglie představovala pilíř světa, solidní jako skály Gibraltar, zatím co Amerika zářila na vzdáleném západním horizontu světlem naděje svobodného a lepšího života pro celé lidstvo.

Přes mohutný vývojový proud devatenáctého století Zlín po 550 let od doby, co byl povýšen na město, zůstal stále stejným. Nejmočnějším zlínským mužem (vesměs nepřítomným) byl rakousko-německý baron Haupt-Buchenrode, který vlastnil většinu zemědělské půdy a všechny lesy okolo města. Místu mu patřily všechny místní průmyslové podniky, pivovar, cihelna a píla. Obyvatelstvo Zlína se živilo obuvnictvím, hrdčivstvím, výrobou dřevěného zboží a houní. Remeslo však k obživě nestačilo, a tak měl skoro každý kousek půdy, pár kozí, králíky a slepice, někteří dokonce kravku nebo pár ovčí. Malé zahrádky dávaly trochu zeleniny, jablka, hrušky, švestky a ořechy. Remeslníci roznášeli svoje výrobky v nůších na zádech po výročních trzích v okolí, jen někteří z nich (Tomášův otec Antonín byl mezi nimi) se spojili a najímali si povozy.

Hlavní oporou jejich života bylo náboženství; většinou byli katolíci. "Mým prvním uměním byla modlitba", napsal Tomáš Baťa po padesáti letech, na začátku pokusu o svou biografii, již nikdy nedopsal. Byla to pravda: lid, z něhož se narodil, prožíval svůj život jako přípravu pro skutečný život po smrti.

Strach z pekla byl stejně skutečný jako víra v nebe. Jejich víra v Boha byla absolutní a jejich Bůh byl přísným Bohem zakazujícím a nařizujícím, jehož zákon byl jen poněkud zmírněn láskou krásy, poesie a mystiky života. Jejich celý život byl regulován náboženským řádem roku, slávou Velikonoce, modlitbami o úrodu, procesími na posvátná místa, radostí o Hodech a poesí Vánoc. Každé řemeslo mělo svého svätce-patrona,

jehož insignie a svícen byly v kostele u oltáře a jehož svátek se slavil prosbami o jeho požehnání. V zrození, snátku, nemoci a smrti církve jim byla útěchou v bolesti a strážkyní víry. Jejich umění, zejména hudba a poesie Nového zákona, pronikaly zvolna do zvláštního typu lidových písní (zejména koledek a kostelních hymnů) uléhajících takto denní strádání a hmotnou bídu, jež prožíval téměř každý.

Technických prostředků bylo ve Zlíně z roku 1876 málo, největším z nich byla petrolejová lampa, s jejíž pomocí bylo před výročními trhy a svátky možno pracovat dlouho do noci. Ale petrolej byl drahý a tak se ještě užívaly svíce a louče. Jídlo se vařilo na ohni v krbu, který pozůstával z velkého čtverce z hlíny a kamenů. Sahal do pasu, a kouř z něho unikal velkým otvorem do komína, ve kterém ti, co na to měli, v zimě udili vepřové maso.

Rodinný dům pozůstával obvykle z kuchyně a jedné místnosti, jež byla často dílnou i ložnicí. Lepší domy měli ložnici zvlášť, avšak rodina sotva kdy měla tolik postelí, aby se dostalo na každého člena. "Nejutlačovanějším člověkem na světě je ten, kdo nemá vlastní postel", napsal jednou Tomáš Baťa z vlastní zkušenosti. Dvě-tři děti se musely dělit o jednu postel. Spávalo se na peci, která bývala po pečení chleba pěkně vyhřátá, — a starší děti musely spát často na podlaze. Leželo se na "strozokách" — pytlech vypcpaných slámou a ideálem bývala dušna naplněná peřím.

Domy měly slaměné střechy, malá a obvykle zavřená okna, aby se zabránilo průvanu, z něhož, jak se věřilo, vznikají nemoci. Na stěnách visely obrazy svatých a kříž. Kanalizace neexistovala a voda se čerpala okovem ze studní. Topilo se dřívím, protože uhlí bylo drahé. Zásoby potravin se chovaly ve sklepě nebo v úbočí stání. Švestky, jablka i hrušky se v létě sušily na zimu. Med, rum a slivovice se považovaly za společlivé léky.

Lesy v okolí za noci oživaly: bloudily tam duchové, přišery a strašidla, v močálech a potocích číhal vodník, studánky a prameny byly pod ochranou dobrých víl, Skřítkové střežili ve skalách zlaté a stříbrné poklady. V povětrí lítaly na koštěti čarodějnice. Děti musely být doma do klekání, aby je neodnesla Klekánice, ale i o polednách jim hrozila Polednice. Jábel pobíhal světem v různých podobách a z jeho spárů bylo možno uniknout jen tím, že se postížený rychle přezhnal křížem. Takový byl svět, kraj a poměry, do nichž se narodil Tomáš Baťa. Takové byly elementy, které měly jistý vliv na utváření jeho osobnosti a povahy — i tím, že s nimi musel bojovat . . .

BAŤA: PIONÝR ROZUMNÉ . . .

(Dokončení ze str. 2.)

dárského činu a tak neza-
nechal žádné teorie pouhé-
ho duchovního sociálního
dogmatu, za to však zůsta-
lo po něm praktické dílo,
hmatatelný malý model
pracující a hospodářící spo-
lečnosti, jak ji ve Zlíně
stvořil a jak by si ji byl
přál zorganizovati pro celý
svět.

Při všem, co ve svých to-
várnách zařizoval, myslel
vždy na to, že-li to obecně
platno a použitelné pro
všechny druhy výroby a
zavrhuje všechno, co podle
jeho poznání by bylo býva-
lo jen zdánlivým pokro-
kem, ve skutečnosti však a
v důsledcích zpátečnictvím,
překážkou hospodářského a
sociálního rozvoje. Zde ne-
byl nikdy ochoten k zásad-
ním ústupkům, ačkoli by si
tím byl — z hlediska pod-
nikatele — často ušetřil
mnoho nepříjemností i
ztrát.

Do této kapitoly náleží na-
příklad i jeho negativní
stanovisko k odborovému or-
ganisacím, jejichž přípust-
ní bylo by materiálnímu
výnosu jeho továren zaji-
stě nepřineslo žádné újmy.
Ale to bylo jeho skálopevné
přesvědčení, že onen poměr
mezi podnikatelem a za-

"Baťova Obuvnická Orga-
nizace jako průmyslová de-
mokratická je postavena na
základním faktoru, jímž
je jednotlivý zaměstnanec.

Vrcholný důraz se klade
na rozvoj lidí, aby přijíma-
li novou a větší odpověd-
nost prostřednictvím povy-
šování za zásluhy. K tomu
má každý stejnou příleži-
tost . . ."

TOMÁŠ J. BAŤA

městnancem, jaký on ve
svém závodě vytvořil, je z
hlediska sociálního lepší a
pokrokovější, nežli inter-
vence organisací stojících
mimo. Nepopíral existen-
ční oprávnění odborových
organisací v jednotlivých
konkrétních případech, pou-
kazoval však na jejich kon-
servativnost, která se mo-
hla projevit jako překážka
v podniku, který sám hledá
nové pracovní formy.

K nejtěžším hospodářským
omylům moderní doby po-
čítal Baťa viru v úspěch a
sociální užitečnost kolekti-
vistických hospodářských
forem, kterou káže množ-
ství sociálních teoretiků a
k níž má z povrchní senti-
mentality sklon mnoho in-
telektuálů, kteří stojí ostat-
ně stranou hospodářských
věcí. Je jedno — řekl Baťa
— vyústí-li takové kon-
strukce do státního inter-
vencionismu, do státního
socialismu či do státního

kunismu; všechny kolek-
tivisticky organisované in-
stituce oslabují základy
každého vyššího hospodář-
ského rozvoje, neboť ničí
pracovní morálku. Pracov-
ní morálka pro většinu li-
dí na světě spočívá jen v
prosté logice primitiva, na
principu zachování života;
kdo chce zhodnotiti prapud
člověka a pozvednouti ho
sociálně, ten nesmí zastí-
rati přímý vztah mezi pra-
cí a jejími výsledky kolek-
tivistickými formami. Na-
opak, tento vztah musí být
ustavičně zdůrazňován, aby
člověk, jenž má od přírody
sklon k zahálce, si uvědo-
moval, že práce je morál-
ní povinnost, jejíž nedbání
je trestáno zánikem. Tedy
povinnost nikoli snad pro-
to, že by ji bylo ustanovilo
jako libovolnou normu ně-
jaké božstvo, nebo nějaký
zákonodárce, nýbrž proto,
že je to zákon přírody, zá-
kon života na tomto světě,
na kterém se bez lidského
příčinění nerodí tolik darů
přírody, kolik jich lidstvo
potřebuje k životu a k dal-
šímu vývoji. V každém ko-
lektivisticky organisovaném
hospodářství mizí jasný
vztah mezi prací a výsled-
kem, mezi námahou a od-
měnou, mezi službou a vý-
dělkem a následek je ochab-
nutí pracovní vůle a úsilí
po vyšším rozvoji.

V kolektivistickém systému
výroby hrozí nebezpečí ne-
racionálnosti. Chtít vzít
princip kolektivity za vý-
chodisko při výrobě statků
je pokroucená myšlenka,
neboť zcela ničí nejcénně-
jší lidskou vlastnost, lidskou
individualitu. Chtít orga-
nisovat výrobu kolektivi-
sticky je stejně jako ničit
lidskou rozumnost návra-
tem k stádnímu lidstvu a
znamená to nakonec zánik
kultury i tam, kde byli
tvůrcové kolektivistického
systému vedeni snad neji-
deálnějšími představami.

Jsou na falešné cestě a
chtějí pěstovat ryby na lu-
kách. Blakobyt lidstva na
světě může se rozšířit a
stupňovat přes všechny ne-
pravidelnosti, jež nastaly
podle řádu vývoje v časo-
vém, místním i individuál-
ním rozdělení hodnot, je-
stliže se stupňovitě rozmno-
ží upotřebitelné, hodnotné
a dosažitelné statky. Nej-
větší možné rozmnožení
statků je však konec kon-
ců podmíněno přísným in-
dividuálním vymezením
mzdy podle vykonané prá-
ce. To je také nejvyšší zá-
kon hospodářské morálky a
nejvyšší zákon hospodář-
ské demokracie.

Člověk by mohl upadnout v
pokusení vidět v těchto ná-
zorech jenom obnovu sta-
rého hospodářského libera-
lismu v nové silně indivi-
dualisticky zdůrazněné for-

mě, kdyby je nebyl Baťa u-
činil východiskem docela
jedinečné organisace svého
podnikání. Z úvah právě
vyličených dospěl k známé-
mu rozdělení svého závo-
du ve sta organicky souvi-
sejících, ale v nejvyšší mí-
ře samostatně pracujících
jednotek, a to vše jen pro-
to, aby se vztah mezi prací
a výsledkem stal každému
pracujícímu co nejjasnější.

Tento druh liberalismu je
nový, rozhodně na rozdíl
od starého liberalismu do-
myslený až do konce a
prakticky také proveden.

Prostředkem jeho provádě-
ní bylo demokratické zříze-
ní, jež Baťa své továrny
dal již od počátku a které
je také tak charakteristi-
cké pro zlínské závody. Není
zde hierarchie ředitelů —
každý se pokud možno řídí
sám. Ovšem, určité instan-
ce musí podnik mít a po-
slední rozhodnutí je v ru-
kou šéfa podniku. Ale nej-
vyšší instancí, ke které se
každý může odvolat je ro-
zum. Jednou, když jsme
rozmlouvali o Masarykově
výroku "Demokracie je di-
skuse", Baťa řekl:

"Ano, má pravdu, neboť
demokracie je rozum a jen
rozumem je proveditelná."

(V předmluvě ke knize
"Baťa — švec, který dobyl
světa" od E. Erdélyho, kte-
rá vyšla v r. 1932.)

TOMÁŠ BAŤA:

Nikdy se nedívejme tolik
na program, jako na lidi,
kteří jej hájí. Člověk
je program.

Myšlenky podávejme kon-
densované. Každý člověk,
když mluví celý den, řekne
snad něco moudrého, ale
je to rozředěná moudrost.

Každý člověk je jedním z
nejzámožnějších, pokud má
zdravé ruce a rozum.

Hlouposti je vždy nadpro-
dukt.

"Náš život je obchod, niko-
li politika — a vždy se sna-
žíme něco do země vložit,
ne z ní něco vzít."

TOMÁŠ J. BAŤA

Rodokmen Tomáše Baťi

Václav Baťiů,	1580 — 1662, Želechovice
Lukáš Baťiů,	1610 — 1683, Zlín, švec.
Lukáš Baťiů,	1660 — 1727, Zlín, švec.
Martin Baťia,	1691 — 1761, Zlín švec.
Martin Baťia,	1715 — 1777, Zlín, švec.
Šimon Baťia,	1755 — 1833, Zlín, švec.
Antonín Baťa,	1802 — 1850, Zlín, švec.
Antonín Baťa,	1844 — 1905, Zlín, obuvník.
Tomáš Baťa,	1876 — 1932, Zlín, obuvník, velkovýroba.

Tomáš J. Baťa, nar. 1914, vyučen obuvníkem.

